

دروازه ملل « تخت جمشید

۶ مهر ۱۳۹۳ ساعت ۱۲:۴۰

در مشرق جلوخان پلکان ورودی، به فاصله ۲۲ متری از لبه صفه، کاخ کوچکی است که "دروازه همه ملل" نام دارد زیرا که نمایندگان همه اقوام تابع کشور ایران بدان وارد می‌شده و سپس به سوی کاخ‌های بار می‌رفته‌اند این بنا مشتمل است بر تالاری با دیوارهای خشتی ستبر، سه درگاه عظیم و چهار ستون رفیع که سقف نگه می‌داشته‌اند. این ساختمان متعلق است به زمان خشایارشا و اگر هم داریوش بزرگ پی ریزی اش کرده بود، خشایارشا آن را برآورده و تمام کرده است.

در مشرق جلوخان پلکان ورودی، به فاصله ۲۲ متری از لبه صفه، کاخ کوچکی است که "دروازه همه ملل" نام دارد زیرا که نمایندگان همه اقوام تابع کشور ایران بدان وارد می‌شده و سپس به سوی کاخ‌های بار می‌رفته‌اند این بنا مشتمل است بر تالاری با دیوارهای خشتی ستبر، سه درگاه عظیم و چهار ستون رفیع که سقف نگه می‌داشته‌اند. این ساختمان متعلق است به زمان خشایارشا و اگر هم داریوش بزرگ پی ریزی اش کرده بود، خشایارشا آن را برآورده و تمام کرده است.

تالار، ۵/۶۱۲ متر مربع وسعت دارد (هر ضلع، ۷۵/۲۴ متر) و بامش ۱۸ متر بلند تر از سطح جلوخان پلکان ورودی بوده و به عبارت دیگر، تیغه کنگره‌هایش نزدیک ۳۳ متر از سطح دشت (در کنار دیوار صفه) بالاتر بوده است. ستون‌هایش کمی بیشتر از ۵/۱۶ متر ارتفاع داشته‌اند و دو تای آنها تا سال ۱۹۶۵ م. بر سر پا بوده و یکی دیگر را هم با خرده ریزه‌ها و شکسته‌های دو ستون دیگر بر پا کرده‌اند (نگاه کنید به ضمیمه سوم). این ستون تازه ب پا شده کامل‌ترین ستون تخت جمشید کنونی است.

ستون‌های این تالار از چند قسمت درست شده است؛ زیر ستونی به صورت زنگوله، با شیارهای عمودی که اصطلاحاً قاشقی خوانده می‌شود و بر فراز آن یک سنگ چرخ‌مانند که بدان شالی ستون می‌گویند، سپس قلمه ستون است که به صورت استوانه‌ای شیاردار و رفیع بر فراز شالی نهاده شده (تعداد شیارهای استوانه ۴۸ عدد است). آنگاه گل ستون می‌آید که خود از چند قسمت درست شده و به نقش برگ‌ها و غنچه‌های دوازده پر و گل نیلوفر آبی و برگ‌های طوماری و پیچکی نخل آراسته است و قسمت چهارم، سر ستون است که به شکل گاو زانو زده دو سر پشت به پشت داده است که با گل و برگ تزیین شده است. بر فراز سر ستون، یعنی میان سر و گردن گاوهای پشت به پشت داده، سر یک شاه تیر قرار می‌گرفته است. ان شاه تیرها به نوبه خود تیرهای کوچک تری را حمل می‌کرده‌اند و سقف بر روی آنها نگه داشته می‌شده است. درگاه‌های غربی و شرقی هر کدام ۱۰ متر ارتفاع و ۸۲/۳ متر پهنا دارند اما درگاه جنوبی ارتفاع بیشتری داشته و بر خلاف آنها، ساده و بی‌نقش بوده است. در دو جانب درگاه غربی، دو گاو نر بسیار عظیم جرزهای درگاه را بر پشت خود نگه داشته‌اند. روی اینها به جهت غرب یعنی دشت است و بازدیدکننده تازه وارد شده را می‌نگرند و پاهای جلویی شان بر سکوهایی که ۵/۱ متر از کف درگاه ارتفاع دارد، نهاده شده است.

این نوع "گاوان دروازه بان" در هنر آشوری سابقه داشته و در اینجا از همان سنت استفاده کرده اند اما ایرانی تنها به اقتباس بسنده نکرده و ابداعاتی هم در آن وارد کرده است مثلاً بر خلاف نمونه های آشوری، که پنج پا دارند، این دو ابوالهول - به طور طبیعی - چهار پا بیشتر ندارند و دو پای عقبشان حالت حرکت را نشان می دهد. هر یک از گاوان ریشی بلند و مستطیل شکل دارد که با گل دوازده پر و غنچه ای از نیلوفر آبی آراسته شده و بر روی سینه، پهلوها، کپل، شانه و مازه هر یک رشته های بسیار مجعد مو، به صورت پولک های برجسته منو دار است و حلقه ای از گلهای دوازده به گردن هر کدام آویخته است. در بالای سر اینها، بر جبهه درونی هر یک از جرزه های این درگاه و به صورت قرینه، سنگ نوشته ای لست که به سه زبان و سه خط میخی از خشایارشا، که بر لوحه های چهار گوش نقر گردیده است.

متن وسطی به فارسی باستان است و آن که به سوی دشت می باشد، عیلامی و آن که رو به سوی تالار دارد به بابلی یا آکدی است. مضمون هر سه جفت کتیبه یکسان است، یعنی در حقیقت دوازده نسخه از یک کتیبه، نگاشته شده که ترجمه آن چنین است:

"خدای بزرگ اهورامزدا است، که این زمین را آفرید، که خشایارشا را شاه کرد، یکی را شاه بسیاری، یکی را سرور بسیاری. من {هستم} خشایارشا، شاه بزرگ، شاه شاهان، شاه کشورهایی که مردم گوناگون دارند، شاه این جهان فراخ و دور، پسر داریوش شاه، (از تخمه) هخامنشی. گوید خشایارشا شاه: این بارگاه همه ملل (دوورثیم ویسه دهیوم) را من به توفیق اهورامزدا ساختم. بسا ساختمان های خوب دیگر در این پارسه (تخت جمشید) کرده آمد، که من برآوردم و پدرم بر پا کرد. هر آن بنایی که زیبا می نماید، همه را بهه تأید اهورامزدا، ما ساختیم. گوید خشایارشا شاه: اهورامزدا مرا بپایاد! و کشورم را و هر چه بر دست من ساخته آمده و هر چه بر دست پدرم بر پا گشته، اینها را نیز اهورامزدا بپایاد!

بر این جرزه ها و حتی بر تنه این گاوان گروهی از بازدید کنندگان نامی و گمنام اسم و رسم خود و تاریخ دیدارشان از تخت جمشید را کنده اند که از میان اینها مشهور تر از همه کارستن نیبور (سال ۱۷۶۵ م)، کاپیتان جان ملکم (سال ۱۸۰۰ م)، و دیگر بار در ۱۸۱۰ م، سر هارفورد جونز بریجز (سال ۱۸۰۹ م)، جیمز موریه (۱۸۱۰ م)، کنت دوگوبینو، استانلی (۱۸۷۰ م) و شارل تکسیه اند.

از درگاه غربی که بگذریم وارد اتاق بزرگ چهار ستونی می شویم. دور تا دور اتاق، سکویی (به پهنای ۵۲ سانتی متر و ارتفاع ۵۲ سانتی متر) از سنگ سیاه رنگ نیک تراشیده، تعبیه کرده اند که محل نشستن میهمانان و نجبایی است که به این "اتاق انتظار" می آمده اند. در وسط سکو شمالی، یک برجستگی میز مانند و پله داردیده می شود که احتمالاً سکو و یا تختی برای یکی از حاجبان سلطنتی بوده است که می توانسته با ایستادن بر آن، از درون درگاه شرقی کاخ و درگاه شمال غربی تالار آپادانا، به درون تالار بنگرد و چشم به حاجب کنار تخت سلطنتی داشته باشد تا به محض اشاره او، گروهی را به حضور بفرستد. نمای درونی دیوارهای اتاق با کاشی های رنگین-سبز، آبی، نارنجی و جز آن -پوشیده شده بوده که گل های دوازده پر و ردیف هایی از نخل و تزیینات دیگر را نشان می داده اند. از اینها نمونه هایی به دست آمده که در انبار موزه تخت جمشید نگهداری می شود. درگاه جنوبی این تالار، به

سمت حیاط بزرگی که در شمال آپادانا واقع است، باز می شود و ۱۲/۵ متر پهنا دارد و به کلی از سنگ ساخته شده بوده که اکنون تنها کف و قسمت های پایینی دو طرفش به جای مانده است. در آن دو لنگه بوده و رو به سمت داخل باز می شده و هنوز جای پاشنه هایش در گوشه های شمالی درگاه- رو به داخل تالار- باقی است که به شکل یک پاله گرد و آراسته به گلبرگ است. جنس در، از چوب بوده اما روی آن را به احتمال بسیار قوی با ورقه هایی از فلزهای گرانبها پوشانیده و با نقوش حیوانات آراسته بوده اند. این درهای بزرگ، بیشتر اوقات بسته بوده و از در کوچکی که از پایین آنها تعبیه کرده بودند، استفاده می کرده اند؛ درست همانطور که درهای بزرگ خانه های امروزی را مجهز به در کوچکی می کنند که برای رفت و آمد متواتر افراد مورد استفاده قرار گیرد.

درگاه شرقی همان وضع و اندازه درگاه غربی را دارد به جز اینکه به جای "گاوان دروازه بان" ابوالهلهایی با سر انسان، تنه گاو و بال عقاب جرزهای درگاه را بر پشت نگه داشته اند. بر این سرها تاج بلندی به شکل استوانه دیده می شود که در بالا و پایین، دو نوار مزین به گل های دوازده پر دارند و از نوار پایینی سه جفت شاخ به طور موازی روییده و شکل عدد ۸ را درست کرده اند. بال ها به صورت داس و با پرها شاه پرهای شکوهمند و موازی نمودار گشته اند و پاها استوار بر روی سکوها نهاده شده اند. روی این ابوالهول ها به سمت کوهستان یعنی به طرف مشرق است و در پیش رویشان خیابانی پهن، به طول ۹۲ و عرض ۷۰/۹ متر گسترده شده که در دو طرف، دیوارهای خشتی قطور داشته و به دروازه نیمه تمام می رسیده و از آنجا به حیاط شمالی کاخ صد ستون منتهی می شده است. در دو سوی این خیابان که خیابان سپاهان نامگذاری شده است تاقچه هایی مضرس چند لبه ای به فواصل ۷ متر از یکدیگر تعبیه کرده بوده اند که احتمالاً محل ایستادن سربازان و افسران به هنگام تشریفات بوده است. کارشناسان تعمیرات تخت جمشید، سر در درگاه شرقی را که ۸ متر طول دارد و تاج روی آن را که سنگ بزرگ تری است و منقش به برگ های نخل می باشد پیدا و تعمیر کرده سپس بر جای اصلی نصب کرده اند. از چهار ستون این تالار، دو تا به کلی افتاده و خرد شده و تکه های شکسته آنها نیز زیر آوار و یا در داخل دیوارها مانده بود. در سال ۱۳۴۴ ش. گروه تعمیراتی تخت جمشید به سرپرستی ژوزپه تیلیا و همسر دانشمندش آن بریت تیلیا، از بازمانده های این دو ستون، یک ستون کامل بر پا کردند و شکل تالار را کامل تر ساختند. داستان این پژوهش و تعمیر را در ضمیمه ۳ این کتاب آورده ایم.

گروه تعمیراتی، بسیاری از قسمت های دیگر، مانند سکوی گرد دیوارها، درگاه ها و سردرها را تعمیر کرده و بدین گونه خصایص و نمای اصلی بنای "دروازه همه ملل" را بهتر نمایان ساخته اند. امیدوارم با تحقیقات بعدی، قطعات دیگری از آنچه تا کنون به دست نیامده، پیدا شود.

همچنان که گفته شد، "دروازه همه ملل" وضعیت یک اتاق انتظار را داشته است. درگاه غربی راه ورود به درون تالار بوده است و دو درگاه دیگر، راه خروج از آن. احتمال می رود که درگاه شرقی، راه خروج بزرگان پارسی و ایرانی به سوی صد ستون و درگاه جنوبی ویژه نجای اقوام گوناگون تابع ایران هخامنشی بوده است که از آنجا به سمت آپادانا می رفته اند.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/35114/جمشید-تخت-ملا-دروازہ>